

Cây Ba Kích là một trong những loài cây dược liệu có nhiều công dụng và có giá trị kinh tế cao. Chính vì thế nên nhu cầu khai thác và sử dụng loài cây này đang ngày một gia tăng, điều này sẽ dẫn đến tình trạng suy kiệt nhanh chóng số lượng và khu vực phân bố nếu như không có chiến lược trồng mới, bảo vệ để tiến hành khai thác có hiệu quả trong tương lai. Việc nuôi cấy mô tế bào và xây dựng mô hình trồng cây dược liệu Ba Kích ở Quảng Trị hứa hẹn sẽ đem lại hiệu quả kinh tế cao, đồng thời góp phần giải quyết việc làm ở địa phương, giúp xóa đói, giảm nghèo, phát triển kinh tế - xã hội và chủ động cung cấp nguồn nguyên liệu sạch trong chế biến cây dược liệu ở địa phương.

Đặc điểm sinh học và công dụng

Cây Ba Kích (*Morinda officinalis* How.) thuộc họ cà phê (Rubiaceae) là cây dây leo bằng thân quấn, sống lâu năm. Ngọn có cạnh, màu tím, có lông, khi già thì nhẵn. Lá mọc đối, hình mác hoặc bầu dục thuôn nhọn; phiến lá cứng có lông tập trung ở mép và ở gân, khi già ít lông hơn, màu trắng mốc, dài 6 - 15cm, rộng 2,5 - 6cm, cuống ngắn. Lá kèm mỏng ôm sát vào thân. Hoa nhỏ tập trung thành tán ở đầu cành, lúc mới nở màu trắng, sau hơi vàng; tràng

TRIỂN VỌNG NUÔI CÂY MÔ TẾ BÀO ĐỐI VỚI CÂY DƯỢC LIỆU BA KÍCH TẠI QUẢNG TRỊ

NGUYỄN QUANG HÙNG

Trung tâm Ứng dụng tiến bộ KH&CN Quảng Trị

Cây Ba Kích - loại cây dược liệu quý. Ảnh: Internet

hoa liền ở phía dưới thành ống ngắn. Quả hình cầu có cuống riêng rẽ, khi chín màu đỏ.

Cây Ba kích mọc ở vùng Vân Nam Trung Quốc và Việt Nam, mọc tự nhiên dưới tán rừng thứ sinh nghèo kiệt, rừng phục hồi có độ tàn che 30 - 50% ở bìa rừng, trong các lùm bụi, nhiều nhất là ở các tỉnh trung du và miền núi Bắc bộ như Quảng Ninh, Phú Thọ, Bắc Giang, Hòa Bình, Cao Bằng, Lạng Sơn, Thái Nguyên...

Ba Kích có chứa Gentianine, Carpaine, Choline, Trigonelline, Diosgenin, Yamogenin, Gitogenin, Tigogenin, Vitexin, Orientin, Quercetin, Luteolin,

Vitamin B1 (Chinese Hebral Medicine). Morindin, Vitamin C (Trung Dược Học). Rễ chứa Antraglycozid, đường, nhựa, Acid hữu cơ, Phytosterol và ít tinh dầu, Morindin. Rễ tươi có sinh tố C (Tài Nguyên Cây Thuốc Việt Nam). Ngoài ra, Ba Kích còn có Rubiadin, Rubiadin-1-

Sản phẩm quan trọng của cây Ba Kích là rễ củ, một loại dược liệu quý có nhiều công dụng như bổ thần kinh, bổ gân cốt, chữa thấp khớp, giảm xơ cứng động mạch, tăng cường khả năng sinh lý nam giới... và có giá trị xuất khẩu cao.

Triển vọng nuôi cây mô tế bào đối với cây dược liệu Ba Kích tại Quảng Trị

Từ tác dụng và hiệu quả mang lại của cây Ba Kích nên nhu cầu khai thác lớn và bừa bãi nên dẫn đến sản lượng

Ba Kích trong tự nhiên ngày một cạn kiệt. Chính vì thế việc nhân giống cây Ba Kích bằng phương pháp nuôi cấy mô và xây dựng mô hình trồng thử nghiệm tại trạm sản xuất thực nghiệm là một nhiệm vụ cấp thiết, hứa hẹn đem lại hiệu quả cao trong tương lai.

Với đặc điểm sinh học của mình, cây Ba Kích được nghiên cứu là phù hợp với điều kiện tự nhiên, khí hậu của một số địa phương ở Quảng Trị như Khe Sanh- Hướng Hoá; các vùng đất đỏ bazan ở Cam Lộ, Gio Linh, Vĩnh Linh đặc biệt là vùng đất dưới tán rừng cây cao su rất phù hợp với yêu cầu sinh trưởng

và phát triển của cây Ba Kích, đảm bảo cho năng suất, chất lượng cao.

Việc nhân giống cây Ba Kích bằng phương pháp nuôi cấy mô và xây dựng mô hình trồng thử nghiệm của Trung tâm Ứng dụng tiến bộ KH&CN nhằm mục tiêu: Tạo ra nguồn giống cây Ba Kích có chất lượng cao; xây dựng mô hình trồng thử nghiệm cây dược liệu Ba Kích; đánh giá tính thích nghi và đánh giá sản lượng, chất lượng của cây Ba Kích; hoàn thiện và đề xuất quy trình kỹ thuật nhân giống cây Ba Kích bằng phương pháp nuôi cấy mô tế bào thực vật; hoàn thiện và đề xuất quy trình kỹ thuật trồng cây Ba Kích...

Từ mục tiêu đặt ra, trong năm đầu tiên Trung tâm Ứng dụng tiến bộ KH&CN đã xây dựng được quy trình sản xuất giống cây Ba Kích bằng phương pháp nuôi cấy mô và đã sản xuất được 4.000 cây giống. Theo kế hoạch, đến năm 2016 Trung tâm sẽ đưa ra trồng thử nghiệm tại Trạm sản xuất thực nghiệm và tiếp tục sản xuất cây giống chất lượng cung cấp cho bà con nông dân trên địa bàn tỉnh và các tỉnh lân cận.

Việc xây dựng mô hình sản xuất giống và trồng thử nghiệm cây Ba Kích tại tỉnh Quảng Trị sẽ tạo ra nguồn cây giống có chất lượng tốt, hoạt chất sinh học cao để cung cấp cây giống cho bà con nông dân, góp phần đa dạng hóa cây dược liệu, xóa đói giảm nghèo. Sản xuất cây giống Ba Kích bằng công nghệ cấy mô, sẽ tạo ra nguồn cây giống có độ đồng đều và hoạt chất sinh học cao, có giá trị kinh tế cao và giá thành rẻ, đảm bảo tính cạnh tranh trên thị trường; góp phần lớn vào phát triển nguồn cây dược liệu có tiềm năng cho ngành dược cũng như bảo tồn và phát triển nguồn gen quý hiếm đang có nguy cơ tuyệt chủng; tạo vùng trồng nguyên liệu sạch, góp phần bảo vệ môi trường; góp phần xây dựng tỉnh Quảng Trị thành vùng dược liệu với quy mô lớn, đa dạng về loài; tạo sản phẩm thuốc mới phục vụ sức khỏe cộng đồng, chủ động nguồn nguyên liệu làm thuốc, tăng thu nhập; làm cơ sở để quy hoạch sử dụng đất hợp lý, xây dựng cơ cấu cây trồng phục vụ phát triển kinh tế, xã hội của địa phương.

Việc xây dựng thành công quy trình sản xuất giống cây Ba Kích bằng phương pháp nuôi cấy mô và đã sản xuất được cây giống, tuy chỉ là kết quả bước đầu, song cho thấy hứa hẹn về hướng đi và nhiệm vụ mới này, Trung tâm sẽ là đầu mối cung cấp giống và đào tạo, tập huấn về kỹ thuật để người dân có thể chủ động trồng được loại cây dược liệu này nhằm tạo công ăn việc làm, góp phần xóa đói, giảm nghèo, nâng cao thu nhập và phát triển kinh tế - xã hội.

SƠ ĐỒ QUY TRÌNH NHÂN GIỐNG BA KÍCH CÂY MÔ

Trong thời gian tới, Trung tâm Ứng dụng tiến bộ KH&CN sẽ tiếp tục hoàn thiện quy trình sản xuất cây giống Ba Kích chất lượng cao; đồng thời sẽ hoàn thiện quy trình trồng và chăm sóc cây Ba Kích thương phẩm. Mặt khác, sẽ kết hợp với các cơ quan chức năng xây dựng các mô hình thử nghiệm ở các vùng có điều kiện khí hậu thổ nhưỡng phù hợp với cây Ba Kích trên địa bàn tỉnh và tiến hành thu mua, sơ chế củ cây Ba Kích cung cấp cho các quầy thuốc Đông y trên địa bàn tỉnh./.

N.Q.H